

DRAHOCENNÁ VODA: KRVAVÁ OBĚŤ JAKO POKRM BOHŮ

ADAM BAUDIŠ

HUSITSKÁ THEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY
adam.baudis@seznam.cz

PRECIOUS WATER: BLOOD SACRIFICE AS THE FOOD OF THE GODS

Abstract: In this paper, we will firstly take a brief look at the way and exactly how transcendental beings could have been fed and quite literally kept alive. We will demonstrate the main topic of blood sacrifice in its basic form from within the context of biblical sacrifices. The next part is dedicated to Aztec human sacrifices, in which blood sacrifices take upon their “purest” form. The topic of Mesoamerican ritual cannibalism is introduced in connection with the human participation required in sacrifices.

Keywords: Ancient Egypt; Aztecs; Blood; Cannibalism; Food; Human sacrifice; Mesoamerica; Old Testament; Ritual; Sacrifice

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 94, 2023, No. 1 - 2, Number of Article 6 p. 88 – 96.

DOI: 10.14712/12117617.94.1-2.6

Úvod¹

V obecném pojetí se otázka krmení transcendentálních bytostí vyskytuje dosti často v klasických religionistických textech (např. Frazer, Tylor). S potřebou nějakým způsobem obstarávat a krmit bytosti transcendentálního charakteru se setkáváme téměř ve všech náboženských systémech. Nemusí se nutně jednat pouze o božstva, v mnoha kulturách můžeme pozorovat různé variace kultu předků, které vyžadují podobný přístup. Mnoho folklorních postav taktéž potřebuje být vyživováno člověkem. Tento koncept je ale nejčastěji popisován ve vztahu k mezoamerické lidské oběti. S konceptem této oběti jako opatrování transcendentálních sil se můžeme setkat například v pracích Davída Carrasca. V československém prostoru jej můžeme zaznamenat v textech týkajících se lidské oběti například u Zuzany Kosticové či Martina Kováče. Cílem této studie je poukázat na fakt, že koncept vyživování transcendentálních bytostí lze vysledovat v mnoha světových náboženstvích, bez ohledu na jejich vzdálenost prostorovou

¹ Text je přepracovanou a rozšířenou verzí příspěvku, který byl přednesen v rámci konference Svět pro příští generace: Poslední večere na Husitské teologické fakultě dne 8. 12. 2018.

či časovou. Z tohoto důvodu k této tématice přistupuji transkulturně a částečně i fenomenologicky. Zvláštní zmínku si zaslouží typ této oběti, který je spojen s krví a jehož nejvýraznější projev nalezneme právě v mezoamerické lidské oběti, ve které představuje nezanedbatelný aspekt této komplexní rituální praxe.

Vyživování transcendentálních bytostí a kult předků

Z římského prostředí známe rituální poučku „do ut des“, podle níž je třeba božským silám přinášet dary, chceme-li dosáhnout nějakého výsledku jejich prostřednictvím. Krmení těchto sil se zdá být ale spíše jakýmsi předstupněm tohoto principu, neboť v tomto případě není oběť přinášena přímo v souvislosti s konkrétním činem, který mají božstva vykonat. Transcendentální síly jsou svými uctívací často vnímány v anthropomorfizovaných podobách² a mají tedy stejné potřeby jako člověk – bez potravy hrozí, že nebudou mít v budoucnu dostatek moci ke splnění požadavků obyčejných smrtelníků, stejně jako člověk nemá bez jídla dostatek síly na práci.³ Vzniká zde jistý paradox, kdy jsou transcendentální síly naplněny obrovskou, lidské možnosti přesahující mocí, ale zároveň nutně potřebují lidské vyznavače přinášející oběti, aby zajistili jejich potřeby. Díky tomuto symbiotickému vztahu tak může božstvo získat dostatek energie k tomu, aby mohlo následně na základě „do ut des“ vykonat mocný čin a přinést vláhu, porazit nepřátelské vojsko či například zajistit blahobyt města.

V souvislosti s kultem předků se často setkáváme s posíláním jídla (ale i jiných předmětů) pomocí darů (v hrobkách apod.) či skrze jejich spálení.⁴ Ve východoasijském kultu předků (například v Číně či Vietnamu) se tak můžeme setkat s praxí spalování jídla a jeho posílání kouřem přímou cestou k těmto předkům.⁵ Není bez zajímavosti, že se tímto způsobem posílají i jiné předměty denní potřeby – v dnešní době i mobilní telefony, televizory, počítače či celé vybavené domy – které se z praktických důvodů vyrábějí v symbolické papírové podobě, neboť obraz věci zde má stejnou hodnotu jako předmět samotný. K této praxi se též váže vznik vytváření papírových modelů pomocí techniky origami. Kontakt

² Nebo alespoň v antropomorfizujících metaforách, jako např. v abrahámovských náboženstvích.

³ Někteří bohové jsou vyloženě hladoví, viz např. VERSNEL, Hendrik Simon. *Coping With the Gods: Wayward Readings in Greek Theology*. Brill, 2011. JSTOR. Dostupné online: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w76x2s> (28. 12. 2023). Kapitola 4: A God. Why is Hermes Hungry? s. 309-377.

⁴ Podle Tylora zde došlo k předpokladu, že božstva požívají pouze duchovní část oběti, a proto tedy mohla být oběť reálná nahrazena pouze kouřem. TYLOR, Edward Burnett. *Primitive Culture: Researches in the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Arts and Custom*. In: CARTER, Jeffrey (ed.). *Understanding Religious Sacrifice: A Reader*. London: Continuum, 2003. ISBN: 9780826448804. s. 18.

⁵ Konkrétně viz např. WESTENDORP, Mariske. Individual Expressions of Familial Rituals: Buddhist and Anglican Ways of Paying Respect to Ancestors in Contemporary Hong Kong. In: *Journal of Ritual Studies*, 32 (2), 2018.

s posvátnem zde zajišťují i vonné tyčinky, tedy opět propojení materiálního světa s transcendentem pomocí kouře.

Ve starověkém Egyptě se sice předměty nespalovaly, ale jejich přinášení do hrobky nejstarším synem⁶ bylo obvyklou součástí tehdejšího života. Pokud by tomu tak nebylo, byli by zesnulí odsouzeni k utrpení hladem a žízní, nebo by museli, jak to naznačuje 53. kapitola Knihy mrtvých, pít moč a jíst výkaly,⁷ což by asi nikdo svým předkům nepřál. Zprostředkovatelem obětovaných potravin zesnulému předku bylo jeho ka,⁸ které se stejně jako za jeho života staralo o jeho životní funkce. Ka bylo zároveň těmito obětmi posilováno, aby mohlo tuto svou funkci správně vykonávat.⁹ Vzhledem k tomu, že se oběti předkům v Egyptě nepálily, byly hrobky vybaveny kamennými deskami, na něž se oběti předkládaly. V případě, že by nějakou shodou okolností byla dodávka potravin opomenuta, byly tyto desky vyzdobeny vyobrazeními potravin. V tomto případě tedy platila stejná symbolická hodnota obrazu jako u výše zmíněných papírových obětí ve východní Asii.

Krvavá oběť

Krev hraje v náboženském myšlení nezastupitelnou úlohu. Jedná se zde o životní energii v člověku (či ve zvířeti), jak to například vyjadřuje hebrejský termín pro vyživovací součást lidské duše, *nefeš*. Díky tomuto oživujícímu principu, který je dle Edwarda Burnetta Tylora celosvětovým fenoménem,¹⁰ může člověk žít. Bez něj je život nemožný pro člověka a vzhledem k výše zmíněné anthropomorfizaci i pro transcendentální síly. Krev v sobě zároveň kombinuje tuto životodárnou funkci s posvátnými silami, které jsou darovány právě božstvy. V případě krvavé oběti se tak vlastně může jednat o jakési navrácení božské energie zpět bohům,¹¹ což lépe uvidíme v následujícím oddíle. Opisným označením pro krev v aztéckém jazyce

⁶ Nejstarší syn tuto roli vykonával coby živitel rodiny, mohla být ale svěřena i zádušním kněžím, viz JANÁK, Jiří. *Staroegyptské náboženství II.: Život a úděl člověka*. Praha: OIKOYMENH, 2012. ISBN: 978-80-7298-467-1. s. 120.

⁷ JANÁK, Jiří. *Staroegyptské náboženství II.*, s. 120.

⁸ Ka je jedním ze základních pojmů staroegyptského náboženství. Jedná se, velmi zjednodušeně řečeno, o „duši“, která dlí v každé živé bytosti od lidí po bohy. Jeho hlavním úkolem je právě udržování života. Je ale spojeno i s fyzickou silou, plodností a zodpovědností za ochranu života nejen jedince, ale i rodiny a v případě krále i celého Egypta. Více o pojmu ka v JANÁK, Jiří. *Staroegyptské náboženství I.: Bohové na zemi a v nebesích*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN: 978-80-7298-314-8. s. 211-224.

⁹ JANÁK, Jiří. *Staroegyptské náboženství II.: Život a úděl člověka*, s. 121.

¹⁰ TYLOR, Edward Burnett. Primitive Culture: Researches in the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Arts and Custom. In: CARTER, Jeffrey (ed.). *Understanding Religious Sacrifice*, s. 18.

¹¹ BAUDIŠ, Adam. *Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu*. Praha, 2013. 50 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta. Vedoucí bakalářské práce ThDr. Jiří GEBELT, Th.D., s. 43.

nahuatl je *chalchuihatl*, což lze přeložit jako drahocenná voda.¹² Toto označení tak velmi dobře vystihuje přístup těchto náboženských systémů ke krvi. Novozákonní zpráva o poslední večeři a s ní spojený rituál večeře Páně ostatně jasně naznačuje životodárnou funkci krve a její propojení s božstvím i v křesťanství. Zde je ale již vyživovací princip oběti přeznačen a krví není vyživováno božstvo, naopak člověk participuje na božství symbolickým pitím Kristovy krve.

Ve starověkém Izraeli se sice nesetkáváme s výpověďmi, které by přímo tvrdily, že by byly krvavé (či jiné) oběti pojídány božstvem, můžeme ale najít verše, které popisují kouř z oběti jako „libou vůni“ pro Hospodina (např. Lv 1:9). V případech zápalné oběti (*ola*) se opět setkáváme s „posíláním“ oběti vzhůru pomocí kouře. Lze se tedy oprávněně domnívat, že stejně jako ve výše jmenovaných případech zde existuje představa o pojídání obětí. Kouř je zde opět přímou spojnicí rituálního pokrmu a božstva. Výjimečnost krve i v tomto náboženství potvrzuje fakt, že její konzumace je pro člověka zapovězena (Lv 17:14).¹³ Místo toho se krev měla stříkat na oltář a tím se odevzdávat Hospodinu. To mohlo souviset i s údajnou kenaanskou praxí pojídat krev během oběti a tím se spojovat s božstvem, participovat na jeho hostině.

To ovšem neznamená, že by Israelité žádným způsobem neparticipovali na oběti Hospodinu. Zbytky z obětovaných zvířat patřily kněžím, přičemž ze zápalných obětí zřejmě získávali alespoň jejich kůže. V případě pokojné oběti (*šelamim*), během které docházelo k pálení vnitřností a tuku, na mase zvířat naopak participovala celá komunita. Podobným způsobem dochází k participaci na oběti a přímém propojení s předky například u Čagů v Tanzánii, kdy je rituálně zabito a rozporcováno obětní zvíře, které je následně rozděleno jak mezi potomky zemřelého, tak i mezi předky.¹⁴

Lidská oběť u Aztéků

Víra v moc krve se asi nejvíce projevuje v lidské oběti, kterou lze asi nejlépe ilustrovat v případě Aztéků a která je doložena více než dostatečným způsobem. Zvláštní lidské oběti se zde pořádaly prakticky o všech slavnostech (kolem 90 případů během jednoho roku)¹⁵. Zároveň existovala i lidská oběť konaná na

¹² CARRASCO, David. *City of Sacrifice: The Aztec Empire and the Role of Violence in Civilization*. Boston: Beacon Press, 1999. ISBN: 0-8070-4643-4. s. 75.

¹³ K významu krve a nejnižší lidské duše *nefeš* v židovské mystice viz např. SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. Praha: Agite/Fra, 2009. ISBN: 978-80-86603-91-9, s. 90n.

¹⁴ Viz HASU, Päivi. For Ancestors and God: Rituals of Sacrifice among the Chagga in Tanzania. In: *Ethnology*, Vol. 48, No. 3, 2009, s. 200-211.

¹⁵ DODDS PENNOCK, Caroline. *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*. London: Palgrave Macmillan, 2008. ISBN: 0-230-0030-3. s. 23.

každodenní bázi. Počet těchto obětí nebývale vzrostl především na počátku 16. století za vlády Montezumy II.¹⁶ Jen v Tenochtitlánu, hlavním městě aztéckého panství, bylo údajně 78 budov sloužících k rituálnímu násilí.¹⁷ Potřeba lidských obětí byla až taková, že v centrálním Mexiku se přibližně v letech 1450 – 1519 konaly speciální tzv. květinové války (*xochiyaoyotl*), které nesloužily k dobývání či obraně, ale pouze ke shánění zajatců k obětování.¹⁸ Potřebu krvavé oběti potvrzuje i fakt, že k ní docházelo (ačkoli spíše v ojedinělých případech) i po španělské conquistě. Roku 1562 tak údajně došlo k ukřižování na hřbitově, přičemž poslední podobný incident se odehrál roku 1868, kdy byla údajně jímána krev ukřižovanému chlapci v Chiaposu.¹⁹

V aztéckém prostoru byla lidská oběť zdůvodněna především dvěma mýty. Jedním z nich je příběh o stvoření pátého slunce, které je vytvořeno pomocí sebeoběti jednoho z bohů. Následující pohyb slunce po obloze pak vyžaduje vyrvání srdce ostatním bohům a jejich nabídnutí slunci. Tímto mýtem je tak ustanovena každodenní oběť, bez níž by se slunce ve svém nebeském putování zastavilo. Druhým mýtem je příběh o králi Quetzalcoatlovi, který byl vnímán jako kulturní hrdina, jenž naučil lidi zemědělství a různým řemeslům. Jediným jeho prohřeškem bylo, že odmítal provozovat lidskou oběť. Proto musí přijít král/bůh Tezcatlipoca, který jej pomocí listi zbaví trůnu a lidské oběti znovu zavede.²⁰ Krev je tu tedy představována jako zdroj života a srdce jako zdroj pohybu.²¹

Mezoamerická lidská oběť měla v podstatě tři hlavní stádia: 1) přípravy, spojené s posty, procesími, obětmi vína, květin apod. a očistnými rituály, 2) vlastní obětování, při kterém je prolita krev člověka a 3) nasycení božstva touto krví pomocí postříkání jeho idolu.²² Vlastní způsob obětování se lišil podle konkrétního božstva, ale lze říci, že typologicky je tyto možné rozdělit na čtyři hlavní způsoby, kterými byly vyrvání srdce, stětí, zastřelení a nevyrovnaný souboj.²³ Vyrvání srdce bylo patrně nejmladším ale zároveň i nejrozšířenějším typem lidské oběti

¹⁶ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. ISBN: 80-86493-19-9. s. 37.

¹⁷ DODDS PENNOCK, Caroline. *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, s. 2.

¹⁸ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*. Praha: Prostor, 1999. ISBN: 80-85190-72-9. s. 72.

¹⁹ SOUSTELLE, Jacques. *Čtvero sluncí: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho ethnologa*. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-283-6. s. 144-145.

²⁰ Viz BAUDIŠ, Adam. *Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu*, s. 16-17.

²¹ KOSTÍČOVÁ, Zuzana Marie – KRÍŽOVÁ, Markéta – KVĚTINOVÁ, Sylvie. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*. Praha: x.y.z., 2011. 269 s. ISBN: 978-80-7388-467-3. s. 58.

²² BAUDIŠ, Adam. *Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu*, s. 12.

²³ Ibidem, s. 13

v Mezoamerice.²⁴ Postupně překrylo i původně integrální oběť stětím, typickou především pro mayské oblasti.²⁵ Tento způsob obětování byl ale stále typickým pro oběti božstvům kukuřice, která zabírala až 70-80 % mezoamerického jídelníčku.²⁶ Stětí hlavy jako způsob oběti zde pravděpodobně vychází z praxe sklizení kukuřice, při kterém se „stínají“ její klasy. Krev z oběti byla následně využita k posílení plodivé síly kukuřičného pole.

Božské síly se kromě srdce nacházejí též v hlavě (viz oběť stětím). Pokud jsou tyto síly uvolněny (pomocí lidské oběti), mohou proudit ven a tímto jejich uvolněním se napomáhá celému společenství, které může tyto síly využívat.²⁷ Zároveň se tak tyto síly navracejí k bohům, kteří se tímto způsobem regenerují a získávají tak potřebnou moc k tomu, aby mohli působit na tento svět.²⁸ Člověk se tak de facto revanšuje svým božstvům. Například požívání kukuřice je v aztéckém myšlení považováno za požívání těla kukuřičného boha. Pomocí oběti se takto získaná božská moc skrze prolítí „drahoccenné vody“ opět navrácí ke svým tvůrcům.²⁹ Podle Carrasca je za tímto myšlením idea, že skrze likvidaci jedné věci se obnovuje něco jiného,³⁰ v tomto případě se obnovují bohové a skrze zničení *ixiptla*, lidské vtělení boha určené k oběti.³¹ Carrasco se zároveň domnívá, že aztécké lidské oběti měly zároveň napomáhat k centralizaci moci jejich říše tím, že krev nepřátel (tj. obyvatel mimo posvátné centrum) byla skrze sochy bohů rozváděna do celého hlavního města. Město tak nasává energii ze svého okolí, aby mohlo samo žít a prosperovat.³²

Otázka rituálního kanibalismu

Výše zmíněnou potřebou pomocí obětí posilovat moc města Carrasco částečně vysvětluje i praxi mezoamerického rituálního kanibalismu.³³ Konkrétní důvody tohoto fenoménu ale nejsou úplně jasné. V druhé polovině 70. let přišli badatelé Harner a Harris s tzv. ekologickým vysvětlením aztéckého rituálního kanibalismu.

²⁴ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie – KŘÍŽOVÁ, Markéta – KVĚTINOVÁ, Sylvie. *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, s. 49.

²⁵ BAUDIŠ, Adam. *Rituální stínání hlav v Mezoamerice*. Praha, 2016. 69 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta. Vedoucí diplomové práce Mgr. Zuzana Marie KOSTIČOVÁ, Ph.D., s. 63.

²⁶ BEEKMAN, Christopher S. Fruitful Symmetry: Corn and Cosmology in the Public Architecture of Late Formative and Early Classic Jalisco. *Mesoamerican Voices*. 2003, No. 1, s. 5-22. ISSN: 1945-7162. s. 14.

²⁷ CARRASCO, David. *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, s. 122.

²⁸ Ibidem, s. 72.

²⁹ BAUDIŠ, Adam. *Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu*, s. 18.

³⁰ CARRASCO, David. *City of Sacrifice: The Aztec Empire and the Role of Violence in Civilization*, s. 192.

³¹ BAUDIŠ, Adam. *Rituální stínání hlav v Mezoamerice*, s. 11.

³² Ibidem, s. 11-12.

³³ CARRASCO, David. *City of Sacrifice: The Aztec Empire and the Role of Violence in Civilization*, s. 148.

Jejich teorie vychází ze dvou hlavních premis. Jednak jde o to, že oblast středního Mexika, a především tamních náhorních plošin, není, na rozdíl např. od pralesů Yucatánu obývaných mayskými kmeny, bohatá na zvěř (s výjimkou občasného výskytu jelena či krocana).³⁴ Tím pádem je pro člověka obtížné shánět potřebné živočišné bílkoviny. Druhým faktorem je fakt, že Údolí Mexika bylo v aztécké době velmi přeplněné, což ještě více znemožňovalo, aby mohli být všichni jeho obyvatelé nasyceni již tak nedostatkovým masem. Harner a Harris tak uvažují, že východiskem mohl být právě rituální kanibalismus, kterým by se oba výše zmíněné problémy vyřešily.³⁵ Harner dokonce považuje tyto snahy za primární důvod lidské oběti v aztéckém prostoru, neboť oběť by se tak stala jednoduchým způsobem, jak bylo možné se k masu dostat a zároveň tuto praxi legalizovat.³⁶ V současné době se ale od ekologické interpretace upustilo, neboť se zdá, že roli zde hrály faktory jiné.³⁷ Potřeba živočišných bílkovin se zde jeví spíše jako maximálně sekundární projev tohoto rituálního chování, objevující se především v poklasickém období.³⁸

Je otázkou, zda k masu z obětovaných osob měli vůbec přístup obyčejní lidé. Spíše se zdá, že se jednalo o pokrm elit, které tímto způsobem potvrzovaly svou výjimečnost a nadřazenost. Víme například o figurkách válečníků, které byly vyráběny z těsta zadělávaného lidskou krví. Tyto figurky byly následně konzumovány kněžími. Mohlo se tedy zároveň jednat i o jakousi účast na boží hostině, jako jsme to mohli vidět i na příkladu israelitských krvavých obětí. Kněží se touto participací na krvi z lidských obětí, jíž se krmila božstva, stávali v podstatě spolustolovníky bohů. Zároveň existoval pokrm zvaný *tlacatlacualli*, který sestával z částí těl obětovaných považených kukuřic a kořením. Toto jídlo bylo pravděpodobně určeno pouze elitám aztéckého státu.³⁹ Španělský misionář Diego de Landa, který ve svém díle popsal mayskou kulturu, o nakládání s ostatky obětovaných u Mayů říká (v překladu M. Kováče): „*obetovaných lidí obyčejně pochovali na nádvoří chrámu, alebo, ak to neurobili, zjedli ich a rozdelili medzi pánov a návštevníkov slávnosti, pričom ruky, nohy a hlava prinášali kňazovi a jeho pomocníkom.*“⁴⁰

³⁴ BAUDIŠ, Adam. *Rituální stínání hlav v Mezoamerice*, s. 19.

³⁵ DODDS PENNOCK, Caroline. *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, s. 35.

³⁶ BAUDIŠ, Adam. *Rituální stínání hlav v Mezoamerice*, s. 57.

³⁷ Carrasco se například o Harrisově knize *Cannibals and Kings: The Origins of Culture* zmiňuje takto: „*His book is a superior example of a scholar moving from the almost sublime to the ridiculous.*“ Viz CARRASCO, David. Cosmic Jaws: We Eat the Gods and the Gods Eat Us. *Journal of the American Academy of Religion*. 1995, Vol. 63, No. 3, s. 429-463. ISSN: 1477-4585. s. 433.

³⁸ BAUDIŠ, Adam. *Rituální stínání hlav v Mezoamerice*, s. 58.

³⁹ KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 69.

⁴⁰ DE LANDA, Diego. *Správa o veciach na Yucatáne: ktorú napísal brat Diego de Landa z rádu sv. Františka roku pána 1566*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút, občianske združenie, 2010. 440 s. ISBN: 978-80-970325-1-7. s. 165.

Tento popis se podle Kováče ovšem nezdá být úplně pravděpodobným, protože hlava byla u Mayů používána jako trofej a vlastní tělo se pohazovalo zvířatům. Participace na oběti by tak zůstávala pouze na zmíněných rukách a nohách. Pod těmito bychom si navíc měli spíše představit dlaně a chodidla, která měla být údajně „nejchutnějšími částmi“. Kováč k tomu poznamenává: „*toto delenie súčasne potvrdzuje, že v tzv. rituálnom kanibalizme nestál celkom obok ani jeho ‚kulinársky‘ aspekt.*“⁴¹

Z náboženského pohledu je možné uvažovat o rituálním kanibalismu jako o snaze spojit se s božskými bytostmi pomocí participace na jejich jídle, neboť v lidském těle se, jak jsme již viděli, měli nacházet posvátné substance s bohy přímo propojené.⁴² Zároveň tímto způsobem uvolněná božská energie může skrze lidské maso pojídací vyznavače pronikat do celého města a posilovat tak jeho moc. Tyto faktory spolu s krmením božstev jsou pravděpodobně pro vznik, respektive udržování lidské oběti zásadnější než například výše zmíněné názory Harnera a Harrise.

Závěr

Oběť coby prostředek k vyživování transcendentálních sil (především božstev, ale například i předků) byla v mnoha světových náboženstvích obvyklou praxí. Vzhledem k tomu, že ji nalézáme v kulturách od sebe značně místně i časově vzdálených nás vede k závěru, že se pravděpodobně jedná o globální fenomén. Přestože je základní myšlenka krmení těchto sil vyjádřena někdy i velmi drasticky odlišným způsobem (od posílání potravy předků pomocí spálení ve východoasijských náboženstvích přes participaci na krvavé oběti ve starém Izraeli až po lidské oběti v Mezoamerice), lze ji ve všech těchto klasických náboženských systémech objevit.

Pomocí tohoto rituálu bylo možné napomáhat k obnovování moci těchto bytostí, které následně mohly být svými vyznavači žádány o plnění jejich tužeb. Zároveň mohlo díky participaci lidí na božském pokrmu dojít k určitému propojení s těmito silami a patrně i k určitému posílení moci lidského světa. Zásadním faktorem, díky kterému to bylo podle těchto náboženských systémů možné, byla role krve, která byla považována za životodárnou energii. Její konzumací se božstva mohla regenerovat a prostřednictvím oběti jim byla navracována síla, kterou sama vložila do světa. Zvláštním úkazem je lidská oběť, v níž tyto projevy kulminují. Participace na oběti se v takovém případě stává rituálním kanibalismem, který ovšem nelze považovat za primární důvod lidské oběti, stejně jako to nelze říci ani

⁴¹ Ibidem, s. 165, pozn. 423.

⁴² CARRASCO, David. *City of Sacrifice: The Aztec Empire and the Role of Violence in Civilization*, s. 169.

o pojídání oběti zvířecí. V obou případech se spíše jedná právě o snahu spojit se s božskými silami pomocí společné hostiny.⁴³

⁴³ *Tato studie je výstupem z projektu SVV č. 260616/2023 řešeného na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy.*